

Da bi se obezbedila normalna ishrana i sprečila kontaminacija ljudstva za vreme uzimanja hrane, kuhinje i termos i se pravovremeno hermetički zatvaraju, pripremaju se visokokalorični obroci u specijalnom pakovanju, rezerva konzervi, kaša koja se brzo kuva, smese od povrća, pijaća voda u zatvorenim sudovima, a takođe se povećava neprikosnovena rezerva hrane posadama. Za vreme dugotrajnih dejstava u radiološki kontaminiranim zonama ljudstvo može primati hranu na zemljištu van vozila ako intenzitet zračenja nije veći od 5 r/h...

... Veoma važnu ulogu u savlađivanju kontaminiranih rejonima ima radiološko izviđanje. Dobijeni podaci su najbolja osnova da se sagleda stepen kontaminacije i izabere najpogodniji pravac kretanja i dejstva. Tehnička snabdevenost oklopnih jedinica, a naročito tenkova, omogućava radiološko izviđanje na više pravaca u okviru dodeljene zone dejstva. Nije naročito celishodno u štabovima oklopnih jedinica nižim od divizije raditi zasebnu kartu radiološke situacije, ali je na svim stepenima komandovanja nužno da sve starešine u svoje radne karte unose podatke o radiološkoj situaciji...

NIKOLA PEJNOVIĆ

Strategijska upotreba naših oružanih snaga u NOR

(»VOJNO DELO« br. 6/67)

Način strategijske upotrebe oružanih snaga je značajan, a možda i najznačajniji problem svake strategije, pa i naše, ali u svakom slučaju ne jedini, pa prema tome i nedovoljan da se sagleda i fizionomija strategije u celini i svi njeni suštinski problemi i zadaci. Među ostale krupne probleme i kategorije spadaju: politički i vojni ciljevi rata, njegov oblik ili vrsta, organizacija oružanih snaga, strategijsko rukovođenje, mobilizacija, snabdevanje i zbrinjavanje oružanih snaga, međusaveznički vojni odnosi itd. koji se u ovom članku ne pominju, ili se to čini samo usput i koliko je potrebno radi razumevanja teme. Radi se, dakle, o ograničenom zahvatu u široku materiju naše strategije, tj. o osnovnim problemima, rešenjima i postupcima koji su karakterisali strategijski način upotrebe naših oružanih snaga...

... Nužno je takođe naglasiti da pri ovakvoj obradi, veliku teškoću predstavlja određivanje kriterija šta je politika, za razliku od strategije, a šta operatika i taktika kao niže grane ratne veštine. Ni naš NOR (kao uostalom ni svaki drugi) nije moguće razmatrati ni razumeti kao čisto vojnu pojavu, odvojenu od opštih uslova i revolucionarne političke strategije KPJ. Vojna strategija NOR-a predstavlja samo deo političke strategije — njeno najznačajnije sredstvo, od čije je izgradnje i načina upotrebe u najvećoj meri zavisilo postizanje političkih ciljeva rata. Zbog toga politička linija KPJ ne samo što je predstavljala bazu i usmeravajuću silu vojne strategije, već je od nje bila nerazdvojna, vršeći često — naročito u početku rata — i direktno njene funkcije. Kad je reč samo o načinu strategijske upotrebe oružanih snaga, nužno je uočiti da su u svakom od načela, metoda i formi implicitno sadržani politički motivi i uzroci koji su proizilazili iz krajnjeg političkog cilja rata — a sama načela, metodi i forme su i realan izraz vojnog odnosa snaga. Pri određivanju donje granice strategije pošlo se od kriterija primene i postojanja operacija kao forme oružane borbe, a analogno tome i operatike kao grane ratne veštine, premda se to u ovom napisu odgovarajućim argumentima i primerima posebno ne dokazuje niti se zadržava na operativnim iskustvima i principima.

Radovi druga Tita, njegovi članci, pisma, direktive i naredbe predstavljali su osnovni i najglavniji materijal na kome je baziran ovaj članak. Ovi dokumenti, po bogatstvu i originalnosti, predstavljaju neiscrpan rezervoar naše vojne misli, bez čijeg izučavanja nije moguće shvatiti naša ratna iskustva.

Iako se radi o jedinstvenoj strategiji koja je kao koncept i ideja bila unapred celovito određena i predviđena, iz metodskih razloga je bilo podesnije izneti njene najkarakterističnije crte kroz tri osnovne etape rata, da bi se dublje zahvatio i jasnije sagledao njen evolutivni proces razvitka, a kroz to i osnovna fizionomija u celini. Razume se da nije moguće između etapa povući jasnu i oštru granicu, budući da su se sredstva, načela i metodi borbe ispreplitali u većoj ili manjoj meri kroz ceo tok rata, igrajući veću ili manju ulogu, ali uvek adekvatnu određenim uslovima, čineći na taj način kompleksan sistem sredstava i metoda, što našu strategiju i čini originalnom i nimalo šablonskom. Uslovna podela na etape učinjena je tako da prva obuhvata period partizanskih odreda, tj. od početka ustanka do stvaranja NOVJ, druga, period NOVJ do stvaranja prve armijske grupe i treća, završni period rata, u kome je osnovno sredstvo JA...

... Ratna veština NOR-a (kao uostalom i svakog drugog oblika rata) predstavlja subjektivan, više ili manje uspešan i stvaralački

izraz objektivnog odnosa snaga dva suprotstavljena protivnika — posmatranog u dijalektičkom jedinstvu, međusobnoj uslovljenosti i neprekidnom kretanju i razvoju svih onih faktora iz kojih rezultira određen odnos snaga na svakoj etapi ratnih dejstava. Budući da međusobni odnos snaga nije stalna, jednaka i nepromenljiva veličina, i koncepcija strategijskih dejstava se menjala, razvijala i saobražavala konkretnom odnosu snaga na svakoj etapi. Od svih faktora oružane borbe (žive sile, materijalno-tehničkih sredstava, prostora i vremena) koji i čine sastavne elemente opšteg odnosa snaga, za nas i našu ratnu veštinu, a napose za strategiju, od najvećeg i bazičnog značaja bio je čovek (živa sila), od čijeg su načina upotrebe u prvom redu zavisile uspešna primena i efikasnost i ostalih faktora.

Osnovna ideja okupatora sastojala se u posedanju i držanju gradova, industrijskih centara i drugih važnih objekata, korišćenju komunikacija radi manevra živom silom i ratnom tehnikom, snabdevanja trupa i eksploatacije prirodnih bogatstava naše zemlje. Ostali prostor računao je da drži pod kontrolom pomoću policije, žandarmerije, upravnog aparata i kvislinških oružanih odreda.

Iz ovakvog globalnog strategijskog rasporeda okupator je težio da delom svoje oružane sile i okupacionim aparatom drži posednute objekte, a drugim delom svojih i kvislinških snaga ofanzivno dejstvuje i našim snagama nametne frontalne, dugotrajne, uništavajuće sudare na otvorenom prostoru, u kojima bi u punoj meri došla do izražaja njegova brojna, a naročito tehnička superiornost. Već iz ovog se vidi da je okupator objektivno morao jednom delu svoje oružane sile unapred predodrediti defanzivnu, statičku ulogu — tj. odbranu posednutih gradova i drugih vitalnih objekata, bez čijeg bi se držanja izgubio i smisao okupacije naše zemlje.

Ova etapa obuhvata onaj vremenski period u našem ratu koji u sebe uključuje početak oružanog ustanka i u kojem su partizanski odredi glavno i preovlađujuće sredstvo naše strategije u razmerama čitave zemlje.

U ovoj etapi naše oružane snage bile su u početnom stadiju svog razvitka, brojno i tehnički neuporedivo inferiornije bez ili sa vrlo malo oružja, od kojeg je deo bio i neuslovnog kvaliteta (lovačke puške, bombe od cementa, vile, kose, sekire itd.), bez skladišta opreme, hrane i drugih sredstava, sa neučvršćenom vojnom organizacijom, neobučenim i borbeno neiskusnim ljudstvom itd. Treba dodati i to da se naša ratna veština još nije ni odvojila i oformila kao relativno samostalna i posebna kategorija i manifestacija. Politika je neposredno obavljala i te funkcije, isto kao što su komiteti KPJ

predstavljali istovremeno i organizaciono-komandne stepene. Ako bi se cenilo samo sa uskog vojničkog i klasičnog stanovišta, naše oružane snage su predstavljale krajnje neravnopravnog protivnika. Međutim, pošto ni jedan od faktora oružane borbe nije apsolutan i odlučujući i pošto je naša prednost bila u onim faktorima gde je protivnik bio slabiji, oni su i poslužili našoj strategiji da se od početka orijentiše i osloni na one naše prednosti koje su bile objektivno veće i jače.

Među naše prednosti spadaju u prvom redu, sledeće:

— veći broj ukupne žive sile uglavnom boljeg kvaliteta od one kojom je okupator raspolagao; naša brojna i tehnička inferiornost u oružanoj sili za najduži period rata nadomeštene su načinom njene borbene upotrebe, njenim moralnim i drugim pozitivnim osobinama, učešćem u oružanoj borbi nenaoružanog naroda, pravilnim korišćenjem prostora i dr.;

— mi smo rat vodili na svojoj teritoriji s osloncem na svoj narod, na njegove moralne i materijalne izvore, za pravedne i oslobodilačke ciljeve sa svim prednostima koje otuda proizilaze; ova okolnost je omogućavala našoj strategiji dovoljno prostora i poznat odnos prema njemu, u čemu smo stalno zadržali prednost nad okupatorom;

— vreme je od početka radilo za nas, omogućavajući nam da izbegavamo odlučna i brza strategijska rešenja, pri nepovoljnom odnosu u oružanim snagama, i da kroz dugotrajan rat postepeno pokrećemo u oružanu borbu sve šire narodne mase, što nam je na kraju donelo povoljan odnos i u oružanim snagama;

— materijalno-tehnička baza za vođenje rata, uz poznata političko-strategijska rešenja i postupke bila je dovoljna za uspešno vođenje oružane borbe; — iako nismo imali magacine sa oružjem, opremom i životnim namirnicama, naša strategijska orijentacija je, pored ostalog, i za to predviđala što širi oslonac na narod i njegove izvore, što adekvatnije metode oružane borbe koji će maksimalno doprineti i omogućiti da oružje i municiju uzimamo od okupatora, kao i široku stvaralačku inicijativu, uključujući najrazličitije improvizacije koje su olakšavale našu materijalnu situaciju;

— rukovodeći faktor bio je na visini postavljenog zadatka, obezbeđujući u svim etapama rata njegovo pravilno i stvaralačko političko i vojno usmeravanje i vođenje.

Oslanjajući se na ove prednosti i raspolazući partizanskim odredima kao glavnim sredstvom, naša strategijska koncepcija se za ovu

etapu rata (i ne samo za nju) u osnovi karakterisala sledećim bitnim načelima i postupcima:

1) »Pošto je naša vojna strategija imala za konačni cilj isterivanje svih okupatora iz zemlje i pobjedu nad kvislinzima, predviđeno je da operacijski prostor bude čitava Jugoslavija, kako bi se što više razvukle neprijateljske snage i taktikom brzih manevara i iznenadnih napada na najslabija mesta nanijeli neprijatelju što veći gubici. Da bi se ta zamisao ostvarila bilo je izdato naređenje da se u svim dijelovima Jugoslavije stvaraju partizanski odredi i diverzantske grupe jer je naša taktika bila i uništavanje svih komunikacija i svega što je moglo služiti okupatoru«.

Načelo i orijentacija da se oružana borba u najrazličitijim formama vodi na čitavoj teritoriji Jugoslavije, pored svojih poznatih društveno-političkih implikacija, imali su dalekosežne vojnostrategijske reperkusije:

— neprijatelj je razvlačen na što šira područja i na što veći broj objekata i onemogućeno mu je da se strategijski uspešno izrazi svojom premoćnom oružanom silom; njegove snage i objekti su svuda bili ugrožavani, što je stvaralo osećanje opšte neizvesnosti, nesigurnosti i nestašice potrebnih snaga na svim tačkama;

— problem naše strategijske pokretljivosti i manevarske sposobnosti rešen je preko široke disperzije snaga i njihovim prisustvom na što većem broju tačaka i na što širim prostorijama, a to je vodilo paralizi manevarskih mogućnosti protivnika u strategijskim razmerama:

— to što su svi naši narodi u svim krajevima vodili oružanu borbu, povoljno je uticalo na razvijanje i jačanje borbenog morala u jedinicama i narodu, taj moral se, pored ostalog, zasnivao i na borbenoj i oružanoj solidarnosti kao uslovu za stvaranje i razvijanje bratstva i jedinstva na novim osnovama; ovim načelom je stvarana široka politička i vojnostrategijska baza za oružanu borbu, mobilizaciju i snabdevanje (hranom, odećom, obućom itd.).

Razume se da ovo načelo u početku nije svuda, a niti sa jednakim uspehom i intenzitetom, realizovano, ali je ostalo kao strategijska orijentacija sve do kraja rata, s tom razlikom što je primenjivano drugim načinima i oblicima i drukčijim i novim sredstvima.

2) »Držite se partizanskog načina ratovanja, izbegavajući krute frontove. Kvarenje komunikacija, uništavanje transporta, zasjede, iznenadni prepadi daju najviše uspjeha, a pri tome trpimo manje gubitaka. Mrtve blokade oko varoši nijesu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime karakter frontalni. Neprijatelju se ne dozvo-

ljava da se udalji od varoši, pa se ne može dobiti nikakav plijen. Oko takvih varoši neprijatelj ima dobro uporište vatrom, pa nam nanosi i veće gubitke».

Ova misao druga Tita sadrži suštinu naše ratne veštine i obuhvata nekoliko njenih principa. Na ovom mestu za nas je važno da naročito istaknemo onaj koji se odnosi na izbegavanje krutih frontalnih borbi. On se naročito odnosi na ona dejstva u kojima je protivnik raspolagao živom silom i borbenom tehnikom (naročito onom veće efikasnosti, kao što su: tenkovi, avijacija, artiljerija itd.). Međutim, ako se radilo o brojno manjim snagama slabijeg kvaliteta i tehničke opremljenosti (domobrani, četnici, pa i Italijani), prihvatani su, uz ostale povoljne okolnosti (teren, vreme), i frontalni sudari u užim taktičkim okvirima.

3) Težište našeg vojnostrategijskog poduhvata, sve dok se nije popravio odnos u oružanim snagama i upravo radi toga, bila su široka vangradska područja, uključujući i međugradske komunikacije. Po meri narastanja oružanih snaga ovo područje se proširivalo, obuhvatajući, pored sela, najpre manje gradove, a zatim i veće, ali ne metodom pobuna i ustanaka u njima već napadima na neprijateljske garnizone spolja. U našem strategijskom konceptu, barikade u gradovima (čijih je bilo zagovornika) kao osnovne forme oružane borbe nisu dolazile niti su mogle doći u obzir. Ovo ne znači da smo se odrekli vojne aktivnosti u gradovima (Ljubljani, Beogradu, Zagrebu, Mostaru, Splitu), već samo da oni nisu bili glavna poprišta naše vojne strategije. Izvlačenje iz gradova dela radničke klase, inteligencije i partijskog članstva, u prvom redu onog kome je pretila opasnost od provala, bilo je od krupnog vojno-političkog značaja.

Ovakva strategijska orijentacija omogućila nam je stvaranje slobodnih teritorija, čime je naš rat već u ovoj etapi izišao iz okvira klasičnog partizanskog tipa. »Još 1941. godine, u našem strategijskom planu bilo je predviđeno stvaranje slobodnih teritorija. Prva strategijska zamisao o stvaranju slobodne teritorije u zapadnoj Srbiji donesena je u Beogradu u početku avgusta 1941. godine«.

4) Aktivnost po komunikacijama zaslužuje da se posebno istakne kao strategijsko načelo i orijentacija kako na ovoj, tako i na ostalim etapama. Ova vrsta aktivnosti, izvođena taktikom iznenadnih i kratkotrajnih napada, prepada i zaseda, rušenjem, zaprečavanjem i miniranjem, donela nam je krupne strategijske rezultate:

- umanjena je manevarska sposobnost neprijatelja;
- snage su mu razvučene i prikovane za obezbeđivanje glavnih naročito železničkih magistrala;

— našim snagama se pružala mogućnost da kratkotrajnim i iznenadnim sudarima, izbegavajući velike žrtve uz maksimalnu uštedu municije nanose neprijatelju maksimalne gubitke i dođu do što većih količina oružja, municije i druge opreme.

5) Protivnik je ustankom u Jugoslaviji bio strateški iznenađen kako širinom, organizovanošću i raznovrsnošću oružane borbe, tako i vremenom otpočinjanja. Ta okolnost nam je omogućila da daljnjim načinom i oblicima borbenih dejstava sve više preuzimamo stratešku inicijativu. Protivnik je nastojao da sačuva *status quo*, tj. da brani zatečeno stanje i održi one objekte i pozicije koji su predstavljali glavni smisao okupacije, preduzimajući samo povremeno ofanzivno-strateške poduhvate koji su mu donosili privremenu i lokalnu inicijativu.

Principi iznenadnih napada, na mestima gde protivnik najmanje očekuje dejstva noću, kratkotrajni udari na bokove i u pozadinu, zasede, diverzije i sabotaže — značili su praktično realizaciju ofanzivnog kursa na gotovo čitavoj teritoriji Jugoslavije. Pri ovom je najviši komandni stepen negovao i stalno razvijao široku inicijativu svih starešina i neprekidnu aktivnost svih jedinica. Aksioma da je odbrana smrt oružanog ustanka, na delu je pokazana i u praksi oživotvorena u najpunijem smislu reči.

»Za svakim našim porazom morala je uslijediti još veća naša pobjeda. To je zakon revolucionarne strategije i taktike. Revolucionarna borbena taktika zahtijeva stalne ofanzivne akcije, jer samo takve akcije ulivaju revolucionarni borbeni duh i novi polet onima koji se bore i onima koji tek dolaze u borbu«. U ostvarivanju naše strateške ofanzive primenjen je princip od manjih akcija ka većim. Pri tadanjem odnosu oružanih snaga, drukčija orijentacija bila bi nemogućna i štetna. Tendencija da se grupisanim ustaničkim masama, neadekvatno naoružanim opremljenim i obučenim, bez potrebne borbene prakse i ratnog iskustva, traže i vode veće bitke, značila bi siguran i brz poraz. Zato Vrhovni komandant na vreme i nepogrešivo interveniše.

»Pogrešno je suprotstavljanje krupnih akcija narodnog ustanka sitnim akcijama. Male akcije u partizanskom ratu vode krupnim, jer one postepeno mobiliziraju sve mase. Male akcije uče ljude ratovanju i to znanje najbolja je garancija da se partizanski odredi neće raspasti u slučaju ako krupna akcija ne uspije.«

Bez teškoća se može uočiti da se ovde radi, u stvari, o nekoliko fundamentalnih principa, kao što su: *iznenađenje, ofanzivnost, izbe-*

gavanje poraza i traženje pobeda makar kroz najsitnije akcije, princip od manjih ka većim akcijama i objektima itd. Svaki od njih zaslužuje širu obradu sa strategijskog, a još više operativno-taktičkog aspekta, što nam prostor i svrha članka ne dozvoljavaju. Za strategijski aspekt ovde je potrebno naglasiti da u ovoj etapi, za razliku od drugih, ofanzivni kurs nismo ostvarivali samo taktičkim odnosom »deset na jednoga«, već i često obrnutim, uz korišćenje raznolikih formi oružane borbe, pri čemu su principi iznenađenja kratkotrajnih udara i pokretljivost na odgovarajućim terenima nadomeštali nepovoljan odnos snaga i u taktičkim razmerama.

Najviši komandni stepen, a u prvom redu Vrhovni komandant kreirao je našu strategijsku koncepciju koja je bazirala na navedenim (i drugim) strategijskim načelima i neprekidno i uporno insistirala na njenoj primeni i oživotvorenju. Metod i stil vrhovnog komandovanja pri realizaciji navedene strategijske linije, sadrže za svako vojno delo, u prvom redu naše, značajne iskustvene pouke. Pošto u rukama nije imao strategijske rezerve u vidu određenih vojnih grupacija kojima je intervenisao i uticao na situaciju, naš vrhovni komandni stepen je načinio na drugi, za naše uslove veoma efikasan i jedino mogućan način. Metod i stil rukovođenja i komandovanja su, između ostalog, obuhvatali:

- razvijanje široke inicijative i samostalnosti svih stepena komandovanja, svih starešina, pa i boraca;

- primenjivan je delegatski princip rukovođenja i komandovanja preko članova Vrhovnog i glavnih štabova, kao i od onih na nižem nivou;

- određivane su zone i područja za koje su bili odrovorni određeni štabovi i jedinice i među njima vršena podela nadležnosti i odgovornosti, uz stalno insistiranje na međusobnom direktnom povezivanju i sadejstvu;

- potčinjenima se uporno objašnjavalo, upućivani su, savetovani i kritikovani da bi prihvatili određene doktrinarne stavove;

- metod širokog informisanja i najnižih štabova o situaciji u svim krajevima zemlje radi stvaranja osećanja za celinu, proširivanja vidika, podsticanja i otvaranja perspektive, stvaranja samopouzdanja, što je naročito bilo dragoceno u težim situacijama u kojima su lokalni štabovi kroz mestimične poraze mogli gubiti veru u snagu pokreta u celini...